

- формування національно-патріотичних почуттів дитини;
- формування в учнів національної свідомості та самосвідомості, знань про звичаї, традиції українського народу тощо [2].

Водночас, у навчальних програмах та підручниках для початкової школи (Л. Масол, Н. Миропольська, В. Тименко) особливу увагу приділено «збагаченню емоційно-естетичного досвіду учнів, пробудженню особистісно-позитивного ставлення до мистецьких цінностей, художньої культури України, ціннісного ставлення до них, виховання культури міжнаціонального спілкування через вивчення художніх традицій, мистецтва народів різних країн, розвиток творчих здібностей засобами мистецтва, творчої музичної діяльності» тощо [6, с. 168].

Висновки з дослідження і перспективи подальших розробок. Отже, зміст формування естетичної культури дітей молодшого шкільного віку в контексті визначених педагогічних умов має спрямовуватися на узгодження системи цінностей суспільства, комплексу функцій мистецтва у формуванні духовного світу особистості з можливостями їх сприймання кожним індивідом у процесі інтерпретації творів українського музичного фольклору.

Формування свідомого громадянина України в початковій школі здійснюється на уроках і в позакласній роботі за допомогою різних засобів, зокрема й засобів музичного фольклору, які усталювались упродовж століть і стосуються істотних сторін доленосних подій у житті української нації, держави і містять у собі важливий філософський, політичний, ідейно-моральний та естетичний зміст, адже символізують незламність, стійкість у відстоюванні незалежності, вірність рідній землі, прагнення до духовності, відстоювати, продовжувати і підтримувати його надбання тощо. Тому сенс творчої діяльності полягає не просто в залученні учнів до виявлення, збирання, зберігання і поширення національно-музичних цінностей, а й в тому, щоб викликати в них ініціативу, творчість, естетичне ставлення до національної музичної спадщини, осмислення своєї відповідальності перед майбутнім за збереження національних мистецьких цінностей минулого і сьогодення.

Література

1. Волос М.М. Взаємозв'язок музичних інтересів батьків і дітей у формуванні музично-естетичних орієнтацій молодших школярів // Наукові записки Тернопільського педуніверситету. Серія: Педагогіка і психологія. – Тернопіль: ТДПУ, 1998. – Вип.3. – С. 17-19.
2. Галузеві стандарти вищої освіти: Освітньо-кваліфікаційна характеристика. Бакалавр. За спеціальністю 6.010100: Початкове навчання : Напряму підготовки: 0101 Педагогічна освіта / В. І. Бондар, І. М. Шапошнікова, А. П. Каніщенко та ін. // За заг. ред. Бондаря В. І. – К., 2006. – 57 с.
3. Інтеграція навчальних предметів в початковій школі як ефективна форма навчання молодших школярів: Матеріали інтернет-семінару / уклад. Л. Н. Добровольська, В. О. Чорновіл. – Черкаси: Видавництво КНЗ «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради», 2017. – 183 с.
4. Інтегровані уроки в початковій школі / Упоряд. Н. С. Вегера. - Тернопіль–Харків: Ранок, 2010. -160 с.
5. Козловська І. М. Принципи дидактики в контексті інтегративного навчання / І. М. Козловська, Я. М. Собко // Педагогіка і психологія. – 1998. – № 4 (21). – С. 48-51.
6. Масол Л. М. Методика навчання мистецтва у початковій школі. Х.: Веста: Видавництво «Ранок», 2006. 256 с.
7. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>
8. Рейзенкінд Т. Й. Дидактичні основи професійної підготовки вчителя музики в педуніверситеті / Рейзенкінд Т. Й. – Кривий Ріг: Видавничий дім, 2006. – 640 с.

УДК 39: 688.721.25

Т. Пірус,

Завідувач навчально-науковою лабораторією
з етнології Поділля Вінницького державного
педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

УКРАЇНСЬКІ НАРОДНІ ЛЯЛЬКИ-ІГРАШКИ ПОДІЛЛЯ: ТРАДИЦІЇ ТА СУЧАСНІСТЬ

UKRAINIAN FOLK DOLLS OF PODILLIA: TRADITIONS AND MODERNITY

Анотація. У статті дано характеристику українських народних ляльок, які поширені на території Поділля. Автор акцентує увагу на ляльках-іграшках. Традиційна лялька розуміється як іграшка для певного віку дитини та призначена для її розвитку під час гри. Не розглядаються обрядові чи авторські ляльки, які сьогодні поширені в Україні.

Abstract. The article describes Ukrainian folk dolls that are widespread in Podillia region. The author focuses on dolls used for playing. A traditional doll is considered a toy for a child of a particular age designed for a child's development. Ritual and handmade dolls that are common nowadays in Ukraine are not reviewed in the article.

Ключові слова: українська народна лялька, ляльки Поділля, ляльки-іграшки.

Key words: Ukrainian people doll, dolls of Podillia, dolls-toys.

Однією з умов розвитку дитини та успішної підготовки її до школи є гра. Іграшкова культура має важливе значення у житті кожного народу. Вона відображає традиційний спосіб життя, ставлення до дітей та виховання, уявлення про їх розвиток. Особлива роль у цьому процесі належить традиційним народним іграшкам, зокрема лялькам.

Лялькою називають дитячу іграшку у вигляді людини. Вперше ґрунтовний науковий розгляд української ляльки було здійснено О. Найденом у книзі «Українська народна іграшка: Історія. Семантика. Образна своєрідність. Функціональні особливості» [1]. Два розділи книги присвячені виключно розгляду питань про ляльку «Лялька, як знак, образ та історико-культурний феномен» [1, с. 113-135] та «Народні ляльки Середньої Наддніпрянщини» [1, с. 136-181].

У іншій науковій праці О. Найдена «Українська народна лялька» [2] повною мірою розкрито образ української народної ляльки, висвітлено її семантичні прообрази та історичні прототипи, визначено місце і роль ляльки в українській іграшковій культурі.

Народним лялькам Поділля було присвячено окремий розділ у книзі О. Найдена «Парадокс української ляльки: Українська народна лялька у світлі кроскультурних паралелей та аналогій. Обрядові функції. Конструктивний дизайн» [3]. Це стало можливим після знайомства О. Найдена з колекцією народних ляльок Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського та приватною колекцією автора цієї публікації. Подільські народні ляльки, які використовувались для дитячих ігор, також бачили багато відвідувачів на виставках у містах Вінниці, Києві, Кривому Розі, Одесі, у районних центрах, селищах та селах Вінниччини. У книзі О. Найдена відзначено подільських народних ляльок як «локальне та місцево-специфічне явище», виділено низку їх оригінальних рис та переваг. Автор наголошує, що «... народні ляльки Поділля з тканини, на відміну від ляльок Середньої Наддніпрянщини, не мають такого суттєвого типологічного фактора як однотипний конструктивний дизайн. Така іконографічна прикмета, як хрест на обличчі, теж відсутня в ляльок цього регіону» [3, с. 136].

Основна увага в розділі «Ляльки Поділля» звернена на конструктивний дизайн (внутрішню будову). Так, виділені ляльки з природніх матеріалів, комбіновані ляльки, ляльки з тканини, кроєні з двох половинок, ляльки-мішечки з пришитими кінцівками. На наш погляд, важливим є визнання народних ляльок Поділля (ляльок із тканини, разом з ляльками з природніх матеріалів і комбінованими) такими, які утворюють «досить своєрідну й цілісну лялькову культуру» [3, с. 145].

У 2019 році вийшла друком «Велика книга ляльок: Українські народні ляльки в зарисовках Людмили Орлової» [4]. Упорядником, фаховим редактором, автором передмови та текстових вставок є О. Найден. Основна увага зосереджена на конструктивному дизайні. Рисунки виконані у

чорно-білій графіці Людмилою Орловою. Також є кольорові вставки, на яких майже сто неповторних ляльок із різних регіонів України. Це останні прижиттєві рисунки відомих на той час українських народних ляльок, виконані Людмилою Орловою. Ляльки зображені у натуральну величину, вказано їх розміри, подано характеристику одягу, названо їх авторів. У книзі, яка містить найбільше зарисовок ляльок з Поділля, їм дана така характеристика: «В основі цих ляльок – народна сутність, людські характери й типажі з місцевим подільським акцентом і колоритом, властивим ХХ століттю» [4, с. 111].

Народні ляльки Поділля привертають до себе увагу мистецтвознавців, художників, психологів, педагогів, етнологів, істориків та культурологів. У багатьох селах регіону зберігаються знання про народні ляльки, переважно літніми жінками. У їх пам'яті назавжди закарбовані імена ляльок та неповторні дитячі ігри з ними. Подолянки поважного віку зберігають вміння з виготовлення народних ляльок з природних матеріалів чи тканини, розповідають цікаві історії про ляльки з їхнього дитинства [5]. Навіть перебуваючи далеко від рідного краю, вихідці з Поділля часто зберігають традиції створення подільських народних ляльок [6].

У свій час нами були опубліковані матеріали, у яких проведена робота з класифікації народних ляльок Поділля за їх функціональним призначенням: лялька-«кукла», («жованка», «квач»); лялька-«немовля»; лялька-«малюк»; лялька для сюжетно-рольових ігор (лялька-«партнер»); обрядові ляльки [7; 8]. Подільські народні ляльки створюють із використанням традиційних матеріалів, зберігаючи традиційну технологію їх виготовлення, дотримуючись вимог щодо використання їх за функціональним призначенням. Кожен вид ляльок має характерні лише для нього ознаки.

Останніми роками Україну заповнили ляльки, які не мають відношення до традиційної культури, які не передавалися від покоління до покоління і не зберігалися протягом тривалого часу. Зокрема, на Поділлі, виготовляють у школах ляльки, які не були поширені раніше у нашому регіоні. Вони мають чужі назви, незвичні форми, часто не призначені для ігор, їх функціональне призначення іноді залишається невизначеним [9; 10].

Нами було підготовлено видання «Українські народні ляльки Поділля» [11]. Його метою є ознайомлення дітей дошкільного та молодшого шкільного віку з українськими народними традиційними ляльками-іграшками Поділля. Видання містить передмову до читача, кольорові світліни подільських народних ляльок та їх географію, перелік тематичних публікацій автора, хронологію презентації подільських народних ляльок-іграшок та QR-код, який дозволяє переглянути відео «Виставка етноляльок та іграшок» (Тетяна Пірус, Вінниця, 01.04.2014 р.) [12]. Зображення кожного виду ляльок супроводжується віршами та прозовим текстом, які розкривають їх функціональне призначення. Всього книжечка містить близько ста зображень ляльок-іграшок на сімдесяти кольорових ілюстраціях.

У Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського народні-ляльки іграшки зберігаються у фондovій колекції. Її унікальними особливостями є яскраво виражений регіональний характер та системність. У колекції представлено ляльки-іграшки для усіх вікових груп дітей, а також за всіма видами функціонального використання.

Народні ляльки-іграшки Поділля мають виразну українську традиційну форму, яскраве розмаїття образних рішень та багатий конструктивний дизайн. Вони допомагають дитині у її розвитку, забезпечують психологічні умови її соціалізації та підготовки до майбутнього навчання у школі.

Література

1. Найден О. С. Українська народна іграшка: Історія. Семантика. Образна своєрідність. Функціональні особливості. – Київ: АртЕк, Україна, 1999. – 256 с.
2. Найден О. С. Українська народна лялька. – Київ: ВД «Стилос», 2007. – 240 с.
3. Найден О. С. Парадокс української ляльки: Українська народна лялька у світлі кроскультурних паралелей та аналогій. Обрядові функції. Конструктивний дизайн. – Київ: Видавничий дім «Стилос», 2016. – 208 с.
4. Велика книга ляльок: Українські народні ляльки в зарисовках Людмили Орлової / Упорядник, фаховий редактор, автор передмови і текстових вставок доктор мистецтвознавства, член-кореспондент НАН України Олександр Найден. – Київ: Видавничий дім «Стилос», 2019. – 304 с.

5. Шпак-Косаківська Н. М., Косаківський В. А., Пірус Т. П. Народна іграшка сіл Бернашівка і Жван на Вінниччині // Шоста Могилів-Подільська науково-красна конференція / Матеріали конференції, 27-28 жовтня 2017 р., м. Могилів-Подільський, – Вінниця: ПП Балюк І. Б., 2017. – С. 321-325.
6. Шипілова І. Народні ляльки Одеської області. – Одеса, 2020 – 198 с.
7. Пірус Т. П. Народні ляльки-іграшки подолян // Актуальні проблеми мистецької підготовки майбутнього вчителя (II школа методичного досвіду): Всеукраїнський методичний семінар. – Вінниця: ВДПУ, 2010. – С. 41-45.
8. Пірус Т. П. Подільська народна лялька // Лялька як знак, образ, функція: Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції «Другі Марка Грушевського читання» / За ред. О. С. Найдена, Київ: 2010, – С. 54-63, 63-69, 14-18 (кольорові вставки).
9. Тарасова О. В., Ляльки-мотанки. Обереги для вашої оселі, що дарують успіх, багатство, щастя. – Харків: 2016 – 126 с.
10. Шушкевич А. Ф. Народна лялька. Технологія виготовлення: навчально-методичний посібник. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2017. – 200 с.
11. Пірус Т. П. Українські народні ляльки Поділля. – Вінниця: ТОВ «Твори», 2020 – 20 с.
12. Виставка етноляльок та іграшок Пірус Т. П., Вінниця, 01.04.2014 [Електронний ресурс]. – Вінниця, 2014. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=E0WRxrEeAtg>. – Дата звернення 25.11.2020. – Назва з екрану.

УДК 373.2.027.22:159.943

Т. Погребняк,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
Т. Pogrebnyak,
Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi
State Pedagogical University

МОЖЛИВОСТІ ПАЛЬЧИКОВОЇ ГІМНАСТИКИ У РОЗВИТКУ ДРІБНОЇ МОТОРИКИ У ДІТЕЙ 2-4 РОКІВ

POSSIBILITIES OF FINGER GYMNASTICS IN THE DEVELOPMENT OF FINE MOTOR SKILLS IN CHILDREN 2-4 YEARS

Анотація. У статті розглянуто вплив розвитку дрібної моторики пальців і кистей рук на розвиток не лише рухової, але й мовленнєвої діяльності. Відстежений зв'язок пальчикової гімнастики з покращенням пам'яті та розвитком мовлення. Презентовано різноманітні види сюжетних ігор та вправ, які ґрунтуються на пальчиковій гімнастиці та самомасажі з примовляннями та інсценуванням.

Abstract. The article considers the influence of the development of fine motor skills of fingers and hands on the development of not only motor but also speech activity. The connection between finger gymnastics and the improvement of memory and speech development has been studied. Various types of plot games and exercises are presented, which are based on finger gymnastics and self-massage with proverbs and staging.

Ключові слова: дрібна моторика рук, розвиток мовлення, пальчикова гімнастика, самомасаж.

Key words: fine motor skills of hands, speech development, finger gymnastics, self-massage.

Розвиток дрібної моторики у дітей дошкільного віку є актуальною психолого-педагогічною проблемою, адже зростає кількість дітей з порушеннями і недорозвиненням інтелектуальної, мовної та рухової сфер.

Головними особливостями розвитку дрібної моторики є те, що період раннього дитинства і молодшого дошкільного віку (діти 2-4-го року життя) є сенситивним періодом для її розвитку. Саме в цей період діти повинні оволодіти основними рухами пальців і кисті руки для того, щоб у них